

שינוי צורת לחירדים

אסף מלחי

איך מתקנים את מה שהתקלקל?

כעשור מאז החל לפעול השירות האזרחי לאוכלוסייה החרדית מתברר כי המסלול נכשל בהשגת יעדיו האזרחיים, החברתיים והכלכליים להגדלת השוויון בנטל ולחיזוק הקשר של האזרח החרדי עם המדינה.

עורך הסדרה:
גלעד מלאך

תקציר

מחקר
מדיניות

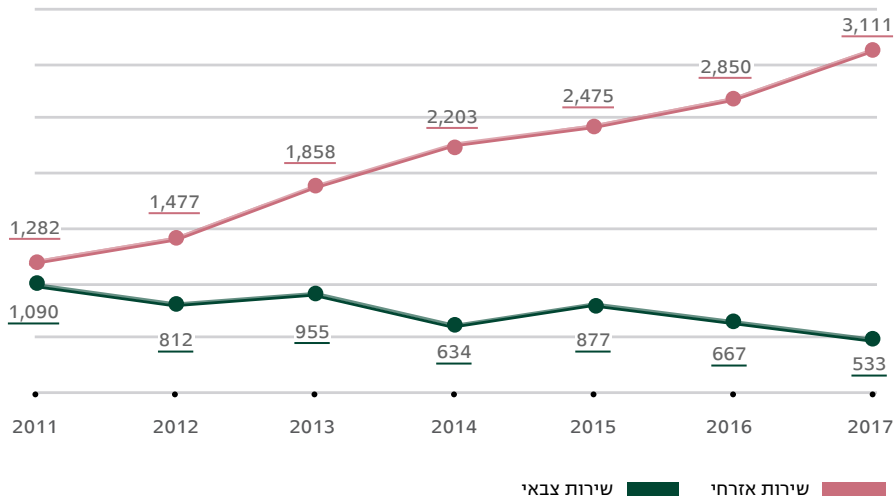
המכון הישראלי
לדמוקרטיה

**לעומת השירות
האזרחי, השירות
בצה"ל מחבר בין
אוכלוסיות בישראל
והוא שער הכניסה
הטוב ביותר לחברה
ולכלכלה הישראלית**

כעשור מאז החל לפעול השירות האזרחי לאוכלוסייה החרדית די ברור כי המסלול נכשל - בכמות ובאיכות - בהשגת יעדי האזרחיים, החברתיים והכלכליים להגדלת השוויון בנטל ולחיזוק הקשר של האזרח החרדי עם המדינה.

בשנת 2017 התגייסו למסלול השירות האזרחי רק 533 גברים חרדים, לעומת היעד השנתי של 2,000 משרתים חדשים. בשנת 2011, לשם השוואה, התגייסו למסלול 1,090 משרתים חרדים חדשים.

מתגייסים חרדים לשירות אזרחי ולשירות צבאי, 2011-2017

הירידה החדה במספר המצטרפים למסלול השירות האזרחי מקרב החרדים נובעת מכך שאין היום די תמריצים חומריים או סמליים להתגייסות למסלול, משום שמידת התועלת של השירות לפרט ולמדינה קטנה ביותר.

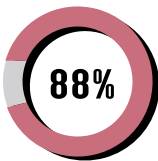
ממצאי המחקר על בוגרי השירות בשנת 2017 מלמדים כי:

- (א) קרוב ל-80% מבוגרי השירות האזרחי לא הרחיבו את השכלתם במסגרות מקצועיות או אקדמיות במהלך השירות או אחריו.
- (ב) כחות ממחצית מהבוגרים (47%) השתלבו בשוק העבודה לאחר השירות, מרביתם בתפקידים בלתי מקצועיים שאינם מחייבים הכשרה מיוחדת, לעומת כ-90% מבוגרי השירות הצבאי החרדים שהשתלבו בעבודה ואף רכשו מקצוע במהלך שירותם הצבאי. 42% מהמשרתים עבדו גם לפני השירות.

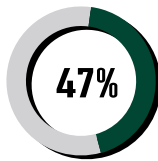
לעומת השירות האזרחי, השירות בצה"ל מחבר בין אוכלוסיות בישראל והוא שער הכניסה הטוב ביותר לחברה ולכלכלה הישראלית. ואולם מתברר שלא זה המצב כשמדובר בשירות האזרחי, שאינו מחזק את הקשר בין המשרתים החרדים לאוכלוסיות הלא-חרדיות.

אחרי השירות הצבאי משתלבים טוב יותר בחברה

מועסקים

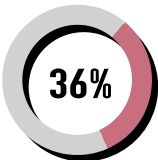

בוגרי הנח"ל החרדי

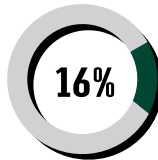

בוגרי השירות האזרחי

מגלים יחס חיובי לאוכלוסייה לא-חרדית

בוגרי הנח"ל החרדי

בוגרי השירות האזרחי

יעדי הרשות לשירות אזרחי

- 1 הגברת השוויון בנטל על ידי הגדלת מספר החרדים המשרתים
- 2 הקטנת השערים החברתיים באמצעות הפניית חרדים למסגרות לא-חרדיות
- 3 שילוב גברים בשוק העבודה

המצב בפועל

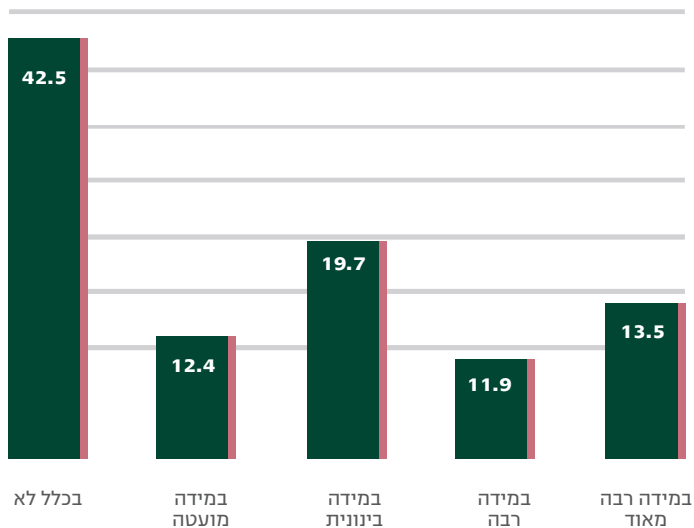
- 1 היקף החרדים המצטרפים לשירות ירד ב-50%
- 2 רק 20% מהחרדים משרתים במסגרות שאינן חרדיות
- 3 רק 47% מהבוגרים השתלבו בשוק העבודה, 80% מהם בעיסוקים לא-מקצועיים

בשנת 2017 רוב החרדים ששירתו בשירות האזרחי עשו זאת במוסדות ובארגוני חסד חרדיים, ורק מיעוטם (כ־16%) במסלול השירות האזרחי־ביטחוני (תפקידי חירום והצלה במשטרה, במערך הכבאות ובשב"ס או בגופים אזרחיים שתחת אחריות המשרד לביטחון הפנים). היות שמערך הפיקוח והבקרה על השירות בארגוני החסד החרדיים לוקה בחסר, מידת התועלת שבו מוטלת בספק. הפיקוח הלקוי מאפשר למשרתים לשרת שירות לא משמעותי, לפעמים אפילו רק "שירות על הנייר", כלומר שירות פיקטיבי. שירות כזה אינו מסייע לפרט החרדי לרכוש כלים ומיומנויות הנדרשים בשוק העבודה העדכני וגם אינו תורם תרומה של ממש לארגונים שאמורים להפיק ממנו תועלת.

תרומת השירות האזרחי לכניסה מוצלחת לשוק העבודה, 2017 (%)

תחושת מיצוי יכולות וכישורים מהשירות האזרחי, 2017
(% מסך כל הבוגרים)

השירות האזרחי לחרדים אינו מגדיל את השוויון בנטל ואינו תורם לסולידריות החברתית המצופה ממנו. וחמור מזה - הוא מאפשר מוצא קל ונוח למי שמעוניין לסיים את חובת השירות כלאחר יד ולמעשה בלי שעשה שירות איכותי ומשמעותי - לא למען עצמו, לא למען קהילתו ולא למען המדינה.

**העברת הסמכות
והאחריות על
השירות האזרחי
למערכת הביטחון
תעניק לשירות זה
משמעות סמלית
וערכית גדולה**

בכוחן של ההמלצות שלהלן לשנות את הנתיב העקלקל והחלקלק שהשירות האזרחי לחרדים צועד בו היום אל עבר נתיב של שירות איכותי, משמעותי, מיטבי ובר קיימא. כך יגדלו גם השוויון בנטל וגם התועלות האזרחיות - החברתיות והכלכליות - שמסלול שירות ייחודי זה אמור להביא עימו לפרט ולכלל.

המלצותינו מאתגרות את מערך השירות הקיים, שכן הן מציעות למקד את השירות האזרחי לחרדים אך ורק במסלול

שירות אזרחי־ביטחוני, שיכלול גם את המשרתים במד"א ובאיחוד הצלה, שהם ארגונים מצילי חיים שבוגריהם תורמים לחברה ואף נתרמים ממנו בעצמם. ההמלצה העיקרית היא, אם כן, להסיט את השירות מן המערכים הנוכחיים שלו אל מערכי החירום וההצלה ולהציב אותנו תחת האחריות של משרד הביטחון או של המשרד לביטחון פנים במקום תחת האחריות של הרשות לשירות לאומי־אזרחי שתחת משרד החקלאות, כפי שהדברים מתנהלים היום.

אנו ממליצים לערוך רפורמה כוללת:

(1) לבטל בהדרגה, אך בנחישות, את כל מסלולי השירות החברתיים שאינם ציבוריים ולהכניסם למסגרת של תקני השירות של משרדי הממשלה השונים כך שהשירות ייעשה רק במסגרות פנים־ממשלתיות. לא תתאפשר "קניית" תקנים על ידי גופים של המגזר השלישי.

(2) לאפשר התנדבות ושירות בתחומי חירום והצלה בלבד, בפיקוח ובניהול משרד הביטחון או המשרד לביטחון הפנים ואך ורק במסגרת של ימ"לים (יחידות צבאיות שמחוץ לסד"כ) במשטרת ישראל, במשרד ראש הממשלה, במשרד הביטחון, בשב"ס ובמערך הכבאות. חיוני שמד"א ואיחוד הצלה יוכרו על ידי המדינה כארגונים שאפשר לעשות בהם שירות אזרחי.

(3) לספק הכשרה משמעותית ושיטתית לתפקידי המתנדבים בארגונים השונים. ההכשרה תכלול הקניית מיומנויות וכישורים מתאימים בעת מילוי התפקיד ואחריו.

(4) להגביר (מאוד) את מערכי הפיקוח והבקרה על המשרתים ולעשות זאת אך ורק תחת משרדי הממשלה ולא תחת גורמי בקרה חיצוניים.

(5) לצמצם בשנתיים הקרובות (2018-2020) את מספר המשרתים ל-500 - כדי שיהיה אפשר לייצב את מערך השירות, לשפר את איכות השירות ולחזק את המעקב והבקרה אחר המשרתים.

אימוץ המלצות אלו הוא כורח המציאות, שכן יישומן הוא הדרך היחידה להשוות את השירות האזרחי הביטחוני לשירות הצבאי ולהעמיק את חובת השירות וחלוקת הנטל האזרחי בין האוכלוסיות המשרתות בישראל. העברת הסמכות והאחריות על השירות האזרחי למערכת הביטחון (משרד הביטחון או המשרד לביטחון הפנים) תעניק לשירות זה משמעות סמלית וערכית גדולה בהרבה מזו שיש לה היום, הן בעבור הפרט החרדי המשרת והן, ובעיקר, בעבור החברה והמדינה כולה. בדרך זו יתאפשרו ממשקים טובים יותר של המשרת החרדי עם אוכלוסיות אחרות ותגבר התועלת של השירות לפרט ולכלל. רק כך יהיה אפשר לשמר ולחזק את מודל צבא העם, הנתון היום במתקפה חריפה מצד מתנגדי הסדר הגיוס הנוכחי העומד לפני חקיקה בכנסת.

אסף מלחי הוא מומחה לתחום התעסוקה וההכשרה במגזר החרדי; חוקר במכון הישראלי לדמוקרטיה ורכז תחום מחקר חרדים במינהל המחקר של משרד העבודה והרווחה. מחקריו עוסקים בהשתלבות הציבור החרדי בשוק העבודה, באקדמיה ובשירות הצבאי.

מחקר המדיניות רואה אור במסגרת פעילות התוכנית "חרדים בישראל" שבמרכז ללאום, דת ומדינה במכון הישראלי לדמוקרטיה.

ראש התוכנית: ד"ר גלעד מלאך

מנהל המרכז: ד"ר שוקי פרידמן

סגן נשיא אחראי: פרופ' ידידיה שטרן

הצילום על העטיפה: נתי שוחט, פלאש90